

EGE'DE KARASULARI SORUNU

Doç. Dr. M. Aydoğan ÖZMAN

Türkiye ile Yunanistan arasında mevcut sorunlar içinde önemli bir yeri bulunan "Karasuları Sorunu"nu, bununla ilgili savları ve bunların hukuki değerlerini incelemeye geçmeden önce, Karasuları ile ilgili bazı temel konulara değinmekte yarar, hatta zorunluluk vardır.

Bu temel konulardan birincisi en genel şekilde "devletin kara ülkesinde veya iç sularına bitişik, belirli genişlikteki deniz alanları" olarak tanımlanan karasularının hukuki rejimidir.

I — Karasularının hukuki rejimi:

Devletin kara ülkesine veya iç sularına bitişik deniz alanlarının özel bir hukuki rejime tâbi tutulmasının oldukça eski bir geçmişi vardır. Bu konuda iki karşıt görüşün uzun süre çarpıştığı söylenebilir. Bu görüşlerden birincisi, devletin egemenliği ilkesinin esas alınması ile geliştirilen "karasularının ülkenin bölünmez bir parçası" olduğu tezidir. Bu görüş taraftarları karasularının "devletin ülkesinin su altında kalmış bir parçası" olduğunu savunurlar.

Diğer bir görüş olan "karasuları açık denizin devamıdır" tezi ise "denizin bir bütün olarak müşterek mülkiyet mevzuu olduğu; ancak, sahil yakınlarında sahildar devlet lehine bazı irtifak hakları tanındığı" fikrine dayanır.

Doktrin alanında ortaya atılan bu görüşlere rağmen, devletlerin uygulamalarına bakıldığında, devletlerin hemen hepsinin, başlangıçtan itibaren karasularını ülkelerinin bir parçası olarak kabul ettikleri görülmektedir. Bu husus, ulusal mevzuatta yer aldığı gibi, pek çok uluslararası metinde de kabul edilmiş bulunmaktadır. Bugün de, karasuları olarak adlandırılan bölgelerin, devletlerin ülkelerine dahil olacağı konusunda herhangi bir itiraz bulunmamaktadır.

Bu durumda devlet, kara ülkesinde sahip olduğu yetkilere, prensip olarak karasularında, bu suların üzerindeki hava sahasında ve de bu su-

ların deniz yatağı ile toprak altında da sahip bulunmaktadır. Bununla beraber, bu yetkilere getirilen bir sınırlama, karasularında diğer devlet gemilerine tanınan “zararsız geçiş hakkı”nın uygulamasında görülmektedir.

II — Karasularının genişliği sorunu:

1. Tarihi gelişim:

Karasuları ile ilgili ikinci önemli konu —hatta belki de en önemli konu— devletin sahillerine bitişik deniz alanlarında hangi genişliğe kadar yetkilerini kullanabileceği, diğer bir söyleyişle karasularının genişliğinin ne olacağı konusudur.

Karasularının genişliği konusunda, kavramın ortaya çıkışından itibaren, devletlerin uygulamalarında bir örneklığe ulaşamadıkları izlenmektedir.

Başlangıçta, “sahilden itibaren yelkenli ile iki günde katedilecek mesafe” veya “görüş mesafesi” gibi enteresan kıstaslarla çözümlenmeye çalışılan genişlik sorunu, daha sonra, karasularının hukuki rejimi de gözönünde tutularak daha akılcı kıstaslarla çözümlenmeye çalışılmıştır. Nitekim, “silâh kuvvetinin bittiği yerde ülke hâkimiyeti de sona erer” fikrinden hareketle ortaya atılan “top menzili kıstası” bugün dahi, bazı devletlerce benimsenmiş olan 3 deniz mili genişlik kıstasının esasını oluşturmuştur. 18. yüzyılın ikinci yarısında ortaya atılan 3 deniz mili kıstası o dönemde top menziline tekabül ettiği gibi, aynı zamanda da en çok kullanılan deniz ölçüsüne “bir fersah”a tekabül ediyordu. Bu nedenle kısa bir sürede devletlerin uygulamalarında geniş bir kabul gördü. Bununla beraber, yine de uygulamada 3 deniz mili dışında genişlik uygulayan devletler mevcut bulunuyordu.

Karasularının genişliği konusunda, devletlerin birbirinden farklı uygulamaları, bu konuda uluslararası ortak girişimlerle, sabit bir genişlik üzerinde uyuşma çabalarına da vesile teşkil etmiştir. Ne var ki, bu amaçla 1930 yılında La Haye’de toplanan ilk kodifikasyon toplantısında bir sonuç alınmadığı gibi; 1958 yılında Cenevre’de kabul edilen “Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi”nde de bu konuya ilişkin bir düzenleme getirilmemiştir. Bunu takiben, 1960 yılında sırf karasularının genişliğini tespit etmek üzere toplanan Birleşmiş Milletler 2. Deniz Hukuku Konferansı da bir sonuca varılmadan dağılmıştır. Böylece, 1974 yılında Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı “deniz hukukuna ilişkin bütün sorunları çözme arzusu ile” toplandığında, gündemindeki en önemli ko-

nulardan birini de sabit bir karasuları genişliğinin tespiti konusu oluştuyordu.

2. B.M. Deniz Hukuku Sözleşmesinde öngörülen düzenleme:

Büyük denizci devletlerin dar bir karasuyu (genellikle 3 deniz mili); buna karşılık, geliştirmekte olan devletlerin 200 deniz miline varan genişlikte karasuyu iddiaları, başlangıçta bu konferansda da, bu konuda başarıya ulaşma şansının zayıf olduğu fikrini kuvvetlendirmiştir. Ancak, yaklaşık 9 yıl süren tartışmalar sonucunda karşılıklı olarak verilen tavizler karasularının genişliği konusunda devletlerin 12 deniz millik azami bir genişlik üzerinde anlaşmalarına imkân sağlamıştır. Nitekim, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin 3. maddesinde şu hüküm yer almaktadır: “Her devlet karasularının genişliğini tespit etme hakkına sahiptir; bu genişlik iş bu Sözleşmeye göre tespit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemez”. Bu hükümden anlaşılacağı gibi, 12 deniz millik genişlik, karasuları için aşılmaması gereken azami bir genişlik—bir tavan—olarak kabul edilmiştir.

3. Uygulamada durum ve B.M. Deniz Hukuku Sözleşmesi hükümlerinin geçerliliği:

B.M. Deniz Hukuku Sözleşmesinde, Karasularının azami genişliğini tespit eden bu hükme rağmen, bugünkü uygulamaya baktığımızda devletlerin genişlik konusunda farklı ölçüler benimsedikleri görülmektedir. Gerçekten, bugün tespit edilebilen uygulamalar şu şekildedir:

Yirmi devlet üç deniz mili genişlik; iki devlet dört deniz mili genişlik; dört devlet altı deniz mili genişlik; seksenbir devlet oniki deniz mili genişlik; bir devlet onbeş deniz mili genişlik; bir devlet yirmi deniz mili genişlik; iki devlet otuz deniz mili genişlik; iki devlet otuzbeş deniz mili genişlik; dört devlet elli deniz mil genişlik; bir devlet yetmiş deniz mili genişlik; bir devlet yüz deniz mili genişlik; bir devlet yüzelli deniz mili genişlik ve onüç devlet 200 deniz mili genişlik. Bu veriler bugün dahi, karasularının genişliği konusunda benimsenmiş sabit bir ölçütün olmadığını ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, 12 deniz mili karasuları genişliği uygulaması, Sözleşmede kabul edilmiş bir hükümlerle desteklenmediğinden ve çok sayıda devlet tarafından da benimsenmiş bulunduğundan, Sözleşme henüz yürürlüğe girmemiş olmakla birlikte, bunun bir teamül kuralı haline dönüşüp dönüşmediği düşüncesini akla getirmektedir. Ne var ki, böyle bir teamül kuralının varlığı kabul edilse dahi; bu kuralın oluşması için gerekli olan asgari şartlardan, gerek “sürekli uygulama” ve gerek “kuralın zorunlu

olduğu inancı” konularında olurunun vermeyen ve bunlara çıkarları doğrultusunda sürekli itiraz eden bir devlete karşı, bu şekilde oluşan kuralın dahi ileri sürülemeyeceğini söylemek mümkündür.

Türkiye, Deniz Hukuku Sözleşmesini imzalamadığı gibi, Sözleşmenin hükümlerini kabul etmediğini çeşitli vesilelerle açıklamaktadır. Yukarıdaki açıklamalar ışığında, Sözleşme hükümlerinin bazılarının, birer teamül kuralı şekline dönüştürdüğü iddiası ile dahi, Türkiye’ye karşı ileri sürülmesi veya Türkiye için bağlayıcı bir gücünün olduğunun söylenmesi mümkün değildir.

Buna karşılık, komşumuz Yunanistan Sözleşmeyi imzalamıştır ve basında çıkan haberlerden ve uluslararası forumlarda yapılan beyanlardan, Sözleşmeyi onaylama hazırlıkları içinde bulunduğu fikri de kuvvet kazanmaktadır. Yunanistan’ın Sözleşmeyi onaylamasını takiben —yürürlüğe girmesini beklemeksizin— veya Sözleşmeyi onaylamaksızın da, karasularının genişliğini 12 deniz miline çıkartmasının uluslararası hukuk yönünden yasal olup olmadığı ve böyle bir davranışın muhtemel sonuçlarını incelemeye geçmeden önce, yukarıda sunulan açıklamalar ışığında karasularının genişliği konusunda bu denize sahil dar iki devletin mevcut uygulamalarına kısa bir göz atmakta yarar vardır.

III — Türkiye ve Yunanistan’ın karasuları genişliğine ilişkin tutumları:

1. Yunanistan’ın uygulaması:

Ege denizinde karasularının genişliğine ilişkin uygulamaya bakıldığında, her şeyden önce, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda, bu denizde karasularının genişliği ile ilgili dengenin 1923 Lozan Barış Anlaşması ile kurulduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar söz konusu Anlaşmada karasularının genişliği ile ilgili açık bir hüküm yoksa da, Anlaşmanın deniz yan sınırları ve karşılıklı deniz sınırlarına ilişkin hükümlerinde ve Konferans zabıtlarında, tarafların, karasularının 3 deniz mili genişlikte olması anlayışıyla hareket ettiklerini doğrulayan belirtiler bulmak mümkündür.

Barış Anlaşması ile kurulan bu denge, Yunanistan’ın bugün de yürürlükte bulunan, 17 Eylül 1936 tarih ve 230 sayılı Kanunu ile bozulmuştur. Bu Kanun ile Yunanistan karasularının genişliğini 6 deniz mili olarak ilân etmiştir.

Türkiye, Lozan dengesinin bu şekilde bozulmasına, Kanunun yürürlüğe girdiği dönemde Türkiye ve Yunanistan arasında Atatürk ve Venize-

los'un şahıslarında beliren dostane ilişkileri gözönünde bulundurarak itiraz etmemiştir.

2. Türkiye'nin uygulaması: Türk karasularının genişliği; (ilgili mevzuat)

Türkiye yönünden ise, 1964 yılına gelinceye kadar, karasularımızın genişliğini açıkça belirten bir metin görmek mümkün değildir. Bu eksiklik, ilk olarak, 24 Ağustos 1964 tarihinde yürürlüğe giren 476 sayılı Karasuları Kanunu ile giderilmiştir. Gerçekten, bu Kanunun 1. maddesi ile Türk karasularının genişliği 6 deniz mili olarak tespit ediliyordu; aynı Kanunun 2. maddesi ise şu hükmü havi idi: "Karasuları daha geniş olan devletlere karşı Türk karasularının genişliği, mütekabiliyet esasına göre taayyün eder". Bu durumda 476 sayılı Kanun ile, çeşitli devletlere karşı, uygulamada karasularımızın genişliği farklı tespit edilmiş oluyordu. Bununla birlikte, 476 sayılı Kanunun yürürlükte bulunduğu dönemde, belki de Kanunun gerekçesindeki düşünceden hareketle¹ —ve kanaatimce bir bakıma Kanunun metnine aykırı olarak— çeşitli devletlere karşı, mütekabiliyet esasına dayanılarak değişken bir genişlik uygulaması yerine, Karadeniz ve Akdeniz'de 12 deniz mili, Ege denizinde ise 6 deniz mili sabit genişlik esası uygulanmıştır.

1982 yılında, Deniz Hukuku Sözleşmesinde azami 12 deniz mili genişlik esasının benimsenmesi üzerine bu konudaki tutumumuzu şüpheye mahal vermeyecek şekilde ortaya koymak ve özellikle karasularının genişliklerinin tespitinde, belirli denizlerin özel durumlarının ve hakkaniyet ilkelerinin gözönüne alınması gereğini vurgulamak üzere, 20 Mayıs 1982 tarih ve 2674 sayılı yeni bir "Karasuları Kanunu" kabul edilmiştir. Gerçekten, bu Kanunun 1. maddesinde, yine Türk karasularının genişliğinin 6 deniz mili olduğu belirtildikten sonra, Bakanlar Kuruluna "belirli denizler için o denizlerle ilgili bütün özellikleri ve durumları gözönünde bulundurmak ve hakkaniyet ilkesine uygun olmak şartıyla, altı deniz milinin üstünde karasuları genişliği tespit etme" yetkisi tanınmıştır. Bakanlar Kurulu, bu yetkiye dayanarak, 29 Mayıs 1982 tarihinde "bu Kanunun yü-

¹ Maddede yer alan mütekabiliyet teriminin anlamı, gerekçede şu şekilde açıklanmıştır:

"Türkiye'nin deniz komşularından Akdeniz ve Ege Denizlerinde, İsrail, İtalya, Yunanistan 6 mili, Birleşik Arap Cumhuriyeti 12 mili; Karadeniz komşularından Romanya, Bulgaristan ve Sovyetler Birliği 12 mili kabul etmişlerdir. 6 mil genişliğin, iktisadi, siyasi, askeri bakımlardan Akdeniz ve Ege denizinde, menfaatlerimizi en iyi sağlayacak bir genişlik olduğu yapılan tetkikler neticesinde anlaşılmıştır. Diğer taraftan, devletler arasında fark gözetmeyi önlemek üzere, mütekabiliyet kaidesi, 6 milden fazla genişlik kabul etmiş bütün devletlere teşmil edilmiştir".

rürlüğe girmesinden önce karasularının genişliği ile ilgili olarak Karadeniz ve Akdeniz'de mevcut olan durumun sürdürülmesini kararlaştırmıştır.

2674 sayılı Kanunun, 476 sayılı Kanunu yürürlükten kaldırmış olması nedeniyle, sözkonusu Bakanlar Kurulu Kararında Akdeniz ve Karadeniz'de sürdürülmesi öngörülen "mevcut olan durum"dan ne anlaşılması gerektiği konusunda bazı tereddütlerin ortaya çıkması mümkündür. "Mevcut olan durum" 476 sayılı Kanunun metninde öngörülen 6 deniz mili ve gerektiğinde uygulanacak olan fiili müteakabiliyet midir; yoksa, uygulamada kabul edilmiş olan 12 deniz millik genişlik midir? Bu konunun açıklığa kavuşturulması için, Kanunla Bakanlar Kuruluna verilen yetkinin gözönünde bulundurulması gereklidir; gerçekten mezkûr Kanun Bakanlar Kuruluna belirli denizler için 6 deniz milinin üstünde bir genişlik tespit etme yetkisi tanımış ve Bakanlar Kurulu da bu yetkisini Akdeniz ve Karadeniz için kullanmıştır. Böylece Bakanlar Kurulu, 476 sayılı Kanun zamanında bir bakıma Kanuna aykırı olarak ortaya çıkan uygulamaya da yasallık kazandırmıştır. Ancak, öyle zannediyoruz ki, uygulamada bir takım tereddütleri ortadan kaldırmak üzere, mezkûr kararda bu genişliğin açıkça tasrih edilmesi daha doğru olurdu. Böylece karasularımızın genişliklerinin tespitinde, belirli denizlerin özelliklerinin ve hakkaniyet ilkelerinin gözönüne alınmış olduğu da daha açık bir şekilde vurgulanmış olurdu.

Bu arada Ege'de karasularının genişliği ile ilgili olarak tasrih edilmesi gerekli diğer bir husus da, özellikle Anadolu'ya yakın Yunanistan adaları ile ülkemiz arasındaki bazı sularda karasuları dış sınırının, orta hat'tan geçtiğinin varsayılmış olması dolayısıyla, kıyıda 6 deniz milinden çok daha az bir mesafeden geçtiğidir.

Bu istisna dışında, az önceki açıklamalardan bugün Ege Denizinde karasuları dengesinin 6 deniz mili üzerine kurulmuş olduğu ortaya çıkmaktadır.

IV — Ege Denizinde karasuları genişliğinin arttırılması ve Deniz Hukuku Sözleşmesi hükümleri ışığında muhtemel sonuçları:

1. Genel olarak:

Kurulmuş olan bu dengenin sahildevletlerinden biri tarafından bozulması, diğer bir deyişle Ege'de karasuları genişliğinin 12 deniz miline çıkartılmasının mümkün olup olmadığı meselesine gelince; bu konuda, her şeyden önce Türkiye'nin kendi tutumunu, 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesinin kabulünü takiben yürürlüğe koyduğu ve az önce açıklamaya çalıştığım Kanun ve Bakanlar Kurulu Kararı ile açıkça ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Türkiye, karasularının genişliğinin tespitinde, pren-

şip olarak belirli denizlerdeki özel durumların ve hakkaniyet ilkelerinin gözönünde bulundurulması ilkesini benimsemektedir. Bu nedenle, böyle denizlerde karasularının diğer bir kıyıdaş ülke tarafından tek taraflı olarak genişletilmesini tanımayacağını ve hatta böyle bir davranışı savaş sebebi sayacağını müteaddit kereler en yetkili ağızlardan açıklamıştır.

Türkiye'nin bu tutumuna karşılık, Yunanistan'ın, hiç bir zaman başvuramaması temenni edilen, karasularını genişletmeye yönelik bir davranışta bulunmaya hakkı olup olmadığını muhtemel Yunan iddialarını ve bunların geçerliliğini inceleyerek aydınlığa kavuşturmak gerekir.

Yunanistan'ın karasularının genişliğini 12 deniz miline çıkarmaya ilişkin muhtemel davranışının dayanağını, 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesinin ilgili maddelerinde arayacağını düşünmek, öyle zannediyorum ki, Sözleşmenin hazırlık Konferansı safhasında Yunanistan tarafından yapılan öneriler hatırlandığında, yanlış olmayacaktır. Bu nedenle, konuyu 1982 Sözleşmesinin ilgili maddelerini gözönünde tutarak ele almakta yarar vardır.

Bu konuda ilk olarak, Sözleşmede kabul edilen 12 deniz millik azami karasuları genişliğinin, bugün uluslararası hukukun yerleşmiş bir ilkesi olmadığını belirtmek gerekir. Az önce açıkladığım gibi, bu konuda halen devletler arasında tek düze bir uygulama olmadığı gibi, böyle bir kuralı benimsemeyen ve sürekli olarak da benimsemeyeceğini açıklayan bir devlete karşı bu kuralın ileri sürülmesi de mümkün değildir.

Öte yandan, uluslararası hukuk her devlete kendi karasularını tek taraflı olarak tespit etme hakkını vermiştir. Deniz Hukuku Sözleşmesi de, az önce belirttiğim gibi, 3. maddesinde bütün devletlerin karasularının genişliğini 12 deniz milini aşmamak kaydıyla, tespit etme hakkını bir kere daha teyid etmiştir. Dolayısıyla bugün, karasularının genişliğinin tespitinin tek taraflı bir tasarrufa dayandığını söylemek mümkündür. Ancak, bu konuda Uluslararası Adalet Divanı'nın müteaddit kararlarında belirtilen şu görüşü de daima gözönünde bulundurmak gerekir: "deniz alanlarının sınırlandırılmasının her zaman uluslararası yönü vardır; bu yalnızca sahildevletinin iç hukukunda açıklandığı biçimiyle onun iradesine bağlı olamaz. Her ne kadar tek sahildevletinin bunu gerçekleştirme yetkisine (vasfına) sahip olması nedeniyle, sınırlandırma işlemi zorunlu olarak tek taraflı bir işlem ise de, buna karşılık, bu sınırlandırmanın, üçüncü devletler bakımından geçerliliği uluslararası hukuku ilgilendirmektedir".

Esasen Deniz Hukuku Sözleşmesinde Divanın bu görüşünü dolaylı da olsa teyid eden, diğer bir söyleyişle sınırlandırmada 3. devletlerin haklarının gözönünde bulundurulması gereğini vurgulayan hükümler de mevcuttur. Bunlardan biri "kapalı veya yarı kapalı deniz"lerle ilgili hükümlerdir. Sözleşmenin 122. maddesi "kapalı veya yarı kapalı deniz"i şu şekilde

tanımlamaktadır: “iki veya daha çok devlet tarafından çevrili ve diğer bir deniz veya okyanusa dar bir geçitle bağlı bulunan veyahut da bütünüyle veya büyük bir bölümü ile iki veya daha çok devletin karasularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan bir körfez, bir deniz havzası veya bir deniz”. Bu tanım uyarınca Ege Denizini yarı kapalı bir deniz olarak kabul etmek mümkündür. Hal böyle olunca da Sözleşmenin 123. maddesini gözönünde tutmak gerekecektir. Bu maddeye göre de kapalı veya yarı kapalı bir denize sahilدار olan devletler, Sözleşme gereğince kendilerine ait olan hakların kullanılmasında ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde aralarında işbirliğinde bulunmalıdırlar.

Sınırlamada 3. devletlerin haklarının gözönünde bulundurulmasını vurgulayan diğer bir hüküm de Sözleşmenin 300. maddesinde yer almaktadır. Bu madde bütün hukuk düzenlerinde kabul edilen “iyi niyet ve hakkın kötüye kullanılmaması” ilkesini şu şekilde tekrar etmektedir: “Taraf devletler iş bu Sözleşme hükümleri uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirmeli ve iş bu Sözleşmede tanınan hakları, yetkileri ve serbestileri hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmayacak biçimde kullanmalıdırlar”.

Bütün bu maddeler göstermektedir ki, karasularının genişliğinin tespiti her ne kadar tek taraflı bir tasarrufa dayanmaktaysa da bunun uluslararası yönden geçerliliği bir takım uluslararası ilkeleri gözönünde bulundurmaya bağlıdır.

2. Karasularının genişletilmesinin uygulamadaki sonuçları:

Kaldığı bu ilkeleri gerçekçi bir şekilde değerlendirebilmek ve Yunanistan'ın muhtemel bir tek taraflı davranışının haksızlığını ortaya koyabilmek için Ege Denizinin bazı özelliklerini ve böyle bir davranışın uygulamada ortaya çıkaracağı haksız suçları da gözönünde bulundurmaya yarar, hatta zorunluluk vardır.

Ege Denizinin, hemen hemen diğer hiç bir dünya denizinde görülmeyen özelliklerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

a. Ege Denizi az önce belirttiğim gibi, yarı kapalı nitelikte 213.016 km² lik dar bir denizdir (en geniş yeri güneyde 260 mil kadardır);

b. Ege Denizi bir “adalar denizi” niteliğindedir. Deniz ortasında ada, adacık ve kayalık olarak sayıları 3100 civarında olan bu toprak parçalarının 100 kadarı önemli büyüklüktedir. Bu adaların toplam alanı 22.894 km²; buna karşılık Ege'de deniz alanı ise 190.122 km²'dir.

c. Anadolu'nun doğal uzantısı üzerinde bulunan pek çok adanın Yunanistan'ın egemenliği altında, Anadolu sahilleri önünde bir perde oluş-

turacak şekilde dizilmiş olması da, Ege Denizinin Türkiye açısından diğ er önemli bir özelliğini oluşturmaktadır.

d. Ege Denizinin son önemli bir özelliği de Karadeniz ile Akdeniz arasındaki su yolunu oluşturmaktadır.

Öte yandan, karasularının genişletilmesi halinde ortaya çıkabilecek önemli sonuçları da şöylece özetlemek mümkündür:

a. Ege Denizinde, karasularının ülkeye dahil olması nedeniyle, Yunanistan'ın egemenliğine tâbi alanlarda çok büyük bir artış; buna karşılık, uluslararası rejime tâbi alanlarda, aynı oranda bir azalma ortaya çıkacaktır. Bunu rakkamlarla vurgulamak gerekirse: Böyle bir durumda Yunanistan karasularının alanı %31.5'den %61.3'e yükselirken, açık deniz statüsündeki alanların oranı da %51'den, %29.1'e düşecektir.

b. Bunun bir diğ er sonucu ise, Türkiye'nin uluslararası hukukun yerleşmiş bir kuralı olarak **ipso facto** ve **ab initio** sahip olduğu kıta sahanlığının bir bölümü Yunanistan'ın ülkesine dahil olacak ve Türkiye bu alanlardaki haklarının büyük bir kısmını kullanmaktan mahrum kalacaktır. Bu durumu da rakamlarla vurgulamak gerekirse, böyle bir durumda TPAO ve diğ er şirketlere verdiğimiz veya verebileceğimiz yeraltı zenginliklerini arama ve araştırma müsaade sahası %16.3'den (28.126 km²) %8.27'ye (14.240 km²)'ye inecektir.

Söylemeye gerek yoktur ki, bu durum bütün hukuk düzenlerinde ve bu arada uluslararası hukuk düzeninde de kabul edilmiş olan "kazanılmış haklar" ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.

c. Nihayet, Yunanistan'ın karasularını genişletmesi halinde ortaya çıkacak son önemli bir sonuç da Ege Denizinde mevcut Yunan ada, adacık ve kayalıklarına dahi 12 millik karasuyu tanınması gerektiği iddia olduğundan, böyle bir durumda Ege denizinin kuzeyi tam bir kapalı deniz haline dönüşecek ve dolayısıyla Akdeniz-Karadeniz arasında geçiş yapan gemilerin, açık denizde seyretme imkânları yok olacaktır. Bu geçişlerde, Yunan karasularının kullanılacak olması, "zararsız geçiş" ilkesinin varlığına rağmen, başta Türkiye olmak üzere, bu su yolunu kullanan bütün devletleri rahatsız edici bir sonuç olabilecektir.

Sonuç:

Bütün bu hususlar, Ege'de özellikle karasularına ilişkin olarak yürürlükte bulunan dengenin Yunanistan tarafından tek yanlı olarak bozulmasının uluslararası hukuk ilkelerine olduğu kadar, hakkaniyet ilkelerine de aykırı olacağını kanıtlamaktadır.

Ayrıca, Ege denizinin özellikleri ve bunun sonucunda Ege'de karasularının Yunanistan tarafından tek taraflı olarak genişletilmesi halinde ortaya çıkacak durumlar, Ege denizinin uluslararası deniz hukukunda benimsenen "özel durumlar"ı içeren bir deniz olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu nedenlerle, Ege denizinde sadece karasularına ilişkin olanlar değil, fakat bütün sorunların, sahildar devletlerin haklarına saygı düşüncesi içerisinde ve özel durumlar gözönünde bulundurularak, karşılıklı görüşmeler yolu ile çözümlenmesi uygun olacaktır.

AÇIK OTURUM

Prof. Dr. Mehmet GÖNLÜBOL:

Ege Denizi, yüzyıllardan beri iki ülke tarafından en fazla kullanılmıştır. Bunlar Türk Milleti ve Yunan Milletidir. Fakat Yunanistan 19. yüzyılın başlarında Osmanlı devletinden bağımsızlığını almasından sonra Ege Denizinde doğu ve kuzeydoğu istikametinde genişlemeye başladığını görüyoruz.

Yunanistan yüzyıllarca Osmanlı egemenliği altında kalmış bir millet. İlk bağımsızlığını aldığı anda sadece Yunan yarımadasının güneyine intişar ediyordu, ülkesi. Fakat yüzyılı aşmayan bir süre içinde Yunanistan, doğu ve kuzeydoğu istikametinde büyük bir gelişme göstermiş; bu gelişmenin son halkasını Yunanistan'ın Kıbrıs üzerindeki emelleri göstermektedir. Tabii Yunanistan tarihine burada değinecek değiliz. Yalnız bir iki noktayı vurgulamak istiyoruz:

Yunanistan'ın Ege denizi bölgesindeki gelişmesi, Deniz Hukukundaki bazı gelişmelerle olmuştur. Tarih boyunca çok uzun yüzyıllar, sahili bulunan devletlerin denizler üzerindeki hakimiyeti sadece sahillerine bitişik çok dar bir deniz alanına inhisar ediyordu. Bu deniz alanı yüzyıllarca karasuları diye bilinen 3 millik bir alandı. Fakat I. Dünya Savaşından sonra devletlerin kıyılarına bitişik denizler üzerinde hakimiyetlerini giderek genişletmek istidadında olduklarını görüyoruz. Gerçekten I. Dünya Savaşına kadar tartışmasız olarak 3 mil olarak bilinen kara suları gelişti, I. Dünya Savaşı sonrasında bazı devletler tarafından genişletilmeye başlandı.

Şunu önce söylemek isterim. Karasularının varlığının gerekçesi güvenliktir. Yani devletlerin sahillerine bitişik denizler üzerindeki egemenliklerinin asıl sebebi, güvenlikleriydi. Yani devletler sadece kara ülkeleri üzerinde almış oldukları tedbirlerle ülkelerini savunamayacaklarını görünce, sahillerine bitişik denizler üzerinde münhasır haklar iddia etmeye başlamışlardır. Bu iddialar sonucunda karasuları kavramı doğmuştur ve bu kavram devletler hukukunun bir kurumu haline gelmiştir. Karasularının genişliği I. Dünya Savaşına kadar tartışmasız 3 mildi. I. Dünya Savaşı sonrası devletlerin tatbikatlarının değişmekte olduğunu görüyoruz. Bazı

devletler karasularını 3 milden, 6 mile; bazıları da 12 mile çıkarmaya başlamışlardır. Ancak II. Dünya Savaşının başlangıcına kadar karasularının 3 mil olduğunu söylemek mümkün. İşte devletler hukukundaki bu gelişmelerden istifade edecek Yunanistan iki dünya savaşı arasındaki dönemde karasuları ve hava sahası hakkında bazı tedbirler almaya başlamıştır. İlk önce 1931 yılında hava sahasını 3 milden 10 mile çıkarmış, ondan sonra da 1936 yılında karasularını 3 milden 6 mile çıkarmıştır. Karasularını 1936 yılında 3 milden 6 mile çıkarması pek olağanüstü bir durum değildi. Yani devletlerin genel tatbikatına paralel düşen bir durumdu. Buna karşılık 1931 yılında hava sahasını 3 milden 10 mile çıkarması pek alışılabilir bir uygulama değildi. Hatta "Devletler Hukukuna aykırı bir uygulamaydı" demek doğru olur. Çünkü Devletler Hukuku yerleşmiş kurallarına göre hiçbir devletin hava sahası karasularından geniş olamaz.

Şu halde Yunanistan'ın 1931 tarihinde karasuları 3 mil olduğuna göre hava sahası 3 milden fazla olamazdı. Karasularını 1936 yılında 6 mile çıkınca buna bağlı olarak hava sahası da 6 mile çıkmış oluyor doğal olarak. Ancak uluslararası uygulamada devletler bu tip uygulamalarına karşı bir reaksiyonla karşılaşmazlarsa, bu uygulamalarını sürdürmektedirler. Eu da uluslararası alanda görülen uygulamadır. Yunanistan'ın hava sahasını 3 milden 10 mile çıkarmasına ilk tepki gösterecek Türkiye olması gerekirdi. Bunu şurda söylemek gerek; Türk yöneticileri bu meseleyi pek önemsememişlerdi. Hakikatte hava sahası 1930'lu yıllarda çok önemli bir şey değildi. Kimse bunun farkına bile varmamıştı. Rahatlıkla söylemek gerekir sanıyorum; Yunanistan'ın hava sahasını 3 milden 10 mile çıkarmasının kendileri bakımından çok önemli olduğunu sanmıyorum. O zaman bazı yöneticiler bunu böyle düşündüler. Batılı Devletler Hukukunun buna ters düştüğünün farkında bile olmadan böyle bir uygulamaya girmişler. Belki de bu sıralarda havacılık gelişmekte olduğu için, o heyecan ile böyle bir uygulamaya girmişlerdir.

2. Dünya Savaşına kadar olan durum aşağı yukarı böyle. 2. Dünya Savaşını hemen izleyen yıllarda devletlerin kıyılardan enginlere doğru hakimiyetlerini genişletme uygulamalarının yeni örneklerine rastlıyoruz. Yani bu tandans I. Dünya Savaşı'ndan sonra hızlanarak devam ediyor. Bu dönemlerde ilk karşılaşılan önemli husus; kıta sahanlığı kavramının Devletler Hukukuna girmesidir. Kıta sahanlığı jeologlar tarafından öteden beri bilinen bir kavram. Ancak bunun Devletler Hukukuna bir müessese olarak girmesi, 2. Dünya Savaşını hemen izleyen yıllarda olmuştur. Bir uygulamanın veya bir görüşün Devletler Hukukuna girmesi umumiyetle, devletlerden birinin veya daha fazlası tarafından yapılan uygulamanın öteki devletler tarafından benimsenmesiyle olur. Kıta sahanlığı uygulamasına başlayan ilk devlet 1945 yılında A.B.D. olmuştur. Bunun sebebi

şudur: A.B.D.'li yetkililer o tarihlerde şunu görmüşler; karadaki petrol rezervleri giderek azalıyor, buna karşılık karaların denizlerle birleştiği bölgelerde ve denizin sığ olduğu alanlarda zengin petrol yatakları bulunmaktadır ve bunlar çoğu zaman karasuları dışında olan yerlerdir. A.B.D.'nin ve diğer devletlerin karasuları o tarihlerde hâlâ küçükken, bunlara sahip olma isteği ve nihayet teknolojinin denizin pek derin olmadığı alanlarda petrolü işletilmeye imkân sağlaması olması, devletleri bu tatbikata yöneltmiştir. A.B.D. kendi kıyılarından başlayarak karasularının dışında ve denizlerin 200 metreye kadar olan derinliklerinde A.B.D.'nin ekonomik bakımdan deniz yatağının ve toprak altının araştırılması bakımından münhasır yetkilere sahip olduğunu ilân etmiştir. A.B.D. o sıralarda Meksika körfezinde, Teksas açıklarında zengin petrol yataklarının olduğunu tespit ediyor ve bu petrol alanlarını memleketine katmak istiyor. Bir devletin bu şekilde başlattığı uygulama, tabii ki tek başına Deniz Hukuku kuralı olamaz, bu devlet süper bir devlet bile olsa. Ancak demin söylemeye çalıştığım gibi diğer devletlerde bu tatbikata uyarlarsa, bu tatbikata reaksiyon göstermezlerse, bilakis benimserlerse ve hatta kendileri de ayrı uygulamaya giderlerse, o taktirde o uygulama bir Deniz Hukuku kuralı olabilir. Nitekim böyle olmuştur. A.B.D.'nin bu uygulamasına, diğer birçok devletler de katılmıştır. Burda olan şudur: Devletler ülkelerine yeni ülkeler katıyorlar; bu ülkeler bu sefer deniz ülkeleri oluyorlar. Amme Hukukunda bir devletin ülkesi tarif edilirken, devletin üç türlü ülkesi vardır: Kara, Deniz, Hava ülkeleri denilir. Devletin sahip olduğu denizlerde, egemenlik hakkına sahip oldukları denizler de ülkenin bir parçasıdır. Bu denizler karasularıdır. Tabii şimdi A.B.D. ülkesine bu uygulamasıyla karasuları dışında yeni alanlar katmış oluyor. Ülkesine ülke katmak devletlerin tatbikatında çok cazip birşey. Bunu devletlerin birçoğu kendi sahillerinde petrol bulunsun bulunmasın, devletlerin birçoğunluğu bu uygulama içine girmişlerdir, benimsemişlerdir ve bu uygulama kısa zaman içinde Deniz Hukuku kuralı haline dönüşmüştür. Bu uygulama birçok sorunları beraberinde getirmiştir. A.B.D.'nin iddiasına göre 200 m. derinliğe kadar olan deniz alanları münhasır etkisi altına girecek; araştırma ve işletme bakımından; Tabii 200 m. derinlik bazı devletlerin denizlerdeki kıyılarına bitişik denizler sığ olduğu için yüzlerce kilometreye gidebilmektedir. Fakat bazı devletlerin denizleri pek sığ olmadığı, sahilden biraz ileri gidince büyük derinlikler başladığı için o devletler ülkelerine geniş alanlar katamamaktadırlar. Katamıyan ülkelerin iddiası farklı olmuştur. Bunlar derinlik kıstası yerine mesafe kıstası içine girmişler, yani "şu kadar derinliğe kadar olan denizler değil, şu kadar mesafeye kadar olan denizler ilgi alanımıza girmektedir" diye iddialar olmakta. Tabii bu uluslararası uygulamada önemli sorunlara sebep olmuştur. Bazı devletler hiçbir uygulamada bulunmamışlardır. Türkiye gibi: Ya bu işin idraki içinde

olmadıkları, ya da bir türlü karar veremedikleri için veyahutta önemsemedikleri için herhangi bir iddiada bulunmamışlardır. Fakat trent devam etmiştir.

Bu konuyu daha fazla uzatmak yersiz. Fakat bu uygulamaların yansması ister istemez başlamıştır. Bu devletler kıta devletleri olsa dahi, sahilleri olmasa dahi, nihayet sahiller, denizler paylaşılıyor. Hiç kimsenin müşterek malı olmayan denizler paylaşılmaya başlanıyor. Örneğin İsviçre, Avusturya gibi denize kıyısı bulunmayan devletleri bile ilgilendirmiştir. Çünkü bu devletler şu veya bu şekilde bu deniz alanlarından veya bu deniz alanlarının hava sahalarından istifade etmektedirler veya etme potansiyeline sahiptirler. Yunanistan'ın da tatbikatını bu gelişme içinde görmek lâzımdır. Bu uygulamaları daha düzenli hale getirmek için ve bu uygulamalar sonunda ortaya çıkan durumları bütün ülkelerin kabul edebilecekleri kurallara bağlayacak uluslararası konferanslar düzenlenmiştir. Bu konferansların ilki Birleşmiş Milletlerin müzakeresi altında 1958 de yapılan Cenevre I. Deniz Hukuk Konferansıdır. Bu konferansta dört büyük sözleşme kabul ediliyor. Aşağı yukarı denizlerle ilgili bütün kurallar kodifiye ediliyor veyahutta boşluklar doldurularak yeni kurallar çıkarılıyor. Bu şekilde dört başı mamur bir Deniz Hukuku sözleşmesi meydana getirilmeye çalışılıyor. Yalnız, 1958 senesinde bir iki konuda anlaşmaya varılamıyor. Bunlardan biri de karasularının genişliği. Öteden beri devletlerin en çok üzerinde durduğu mesele, karasularının genişliği meselesidir. Çünkü sahiller devletlerinin, karasuları üzerinde egemen etkisi var. Bunun da bir istisnası var; "Yabancı gemilere sağlanan zararsız geçiş hakkı". Bunun dışında aynen kara ülkesinde olduğu gibi tam yetkiye sahip. İşte 1958 de bu konu dışında her konuda anlaşmaya varılmıştı. Bunun üzerine 1960 da 2. Deniz Konferansı Birleşmiş Milletler tarafından yine Cenevre'de toplanmıştır. Ancak karasularının genişliği konusu hassas bir konu olduğu için yine bir karar alamadan dağılmıştır. Fakat 1960 ile 1970'e kadar geçen 10 yıllık süre içinde önemli bir şey olmamıştır. Fakat bu sırada denizlerle ilgili dinamizm devam etmiştir. Teknolojik gelişmeler yeni derinliklerin araştırılma ve incelenmesine olanak sağlanmış, karadaki maden yatakları giderek yetersiz kalmaya başlıyor, dünya nüfusu artıyor, denizler giderek araştırılmaya ve işletilmeye tabi kınıyor. Çok dinamik geçen bir 10 sene, yüz yıllarca denizlerde fazla bir olay olmamış; fakat bu 10 sene büyük gelişmeler olmuş ve okyanusların büyük derinliklerinde sıvı madenler yanında çok önemli katı madenlerin bulunduğu öğreniliyor ve bunların işletilmesi için yeni teknoloji geliştiren büyük devletler, bunun üzerine çok kısa bir zaman içinde ve bu arada bir husus daha var: Bilhassa 1950 yıllarının sonlarında ve 1960'lı yılların başlarında dünyada yeni bir gelişme var, bunlara paralel olarak; o da sömürgelerin tasfiye edilmesi ve çok sayıda yeni ve bağımsız devletin ortaya çıkması. Uluslar-

arası camianın yapısında çok önemli bir değişim gösteriyor. Eskiden uluslararası toplum derken bir Avrupa, belki bir Amerika ve Latin Amerika'dan ibaretti. Artık Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın tamamı ve Uzakdoğu ülkeleri artık uluslararası toplumun aktif üyeleri olarak topluma katılıyorlar ve bu üyeler daha önce bağlı oldukları anavatan tarafından yapılmış sözleşmeleri kabul etmiyorlar. Daha önce büyük sömürge devletleri İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika v.s. tarafından imzalanan sözleşmeleri bağlayıcı kabul etmiyorlar, yeni bir Deniz Hukuku istiyorlar.

İşte bütün bu gelişmeler belki de başkaları da beraber düşünülünce devletleri yeniden bir sözleşme yapmaya itmiştir. Bu gelişmeler arasında her devlet denizlerle ilgili bir takım tedbirler almaya başlamıştır. İşte tekrar Yunanistan'ın Ege denizinde yeni tedbirler almaya başladığı bu zaman oluyor. Yunanistan Ege'nin aşağı yukarı tamamını kendine ait olduğunu varsayarak, Ege'nin orasını burasını delmeye başlıyor, petrol aramaya başlıyor. Petrol aramak için kendi ve yabancı şirketler için ruhsatlar çıkartmaya başlıyor. Maalesef yine biz o zaman pek aktif davranmamış, pasif kalmışız. Fakat ne zaman ki Ege'nin bazı bölgelerinde (kuzevinde) petrol yataklarına rastlandığı zaman Türkiye birdenbire heyecanlanıyor ve Türkiye'de araştırmalarını hızlandırıyor, ruhsatlar çıkarmaya başlıyor. Bu sefer Yunanistan reaksiyon göstermeye başlıyor, "Siz burasını veremezsiniz; çünkü bizim burada adalarımız var, Ege denizine dağılmış 3000 kadar adalarımız var. [Bu adaların kıta sahanlığı+yeni gelişmeler+ekonomik bölge] Ege denizinin tamamı bizim" diyerek çıkan bir çatışma Türkiye ile arasında. Bu çatışma 3-4 sene içinde büyük boyutlara erişiyor ve nihayet 1976 da iki tarafın uzmanları bir araya gelerek 1976 da bir anlaşma imza ediyorlar. Bu anlaşmaya göre taraflar, iki devlet arasında bir mutabakata varıncaya kadar Ege'de araştırmayı ve işletmeyi (Ege açık denizlerinde) durdurmayı kararlaştırıyorlar ve bu durdurma o zamandan bu zamana kadar devam etmiş bulunuyor. Ancak Yunanistan iddiaları durmuş değil. Yunanistan özellikle adalara dayanarak, adaların kıta sahanlığı, karasuları ve kabul etmiş olduğu hava sahası kanununa göre (1931) Ege denizine sahip çıkmaya çalışıyor. Tabii Ege denizi ile ilgili meseleler doğrudan doğruya denizlerle ilgili değil. Bundan başka Ege'nin hava sahası, FIR meselesi var ve tabii Ege'nin I. Dünya Savaşından önce başlamış ve I. Dünya Savaşından sonra imzalanmış olan anlaşmalarda, silahlardan arındırılmış adalar meselesi var. Aynı şekilde Ege'nin 1947 İtalyan barış anlaşmasıyla silahtan arındırılmış 12 ada meselesi var. Yani Ege'nin birçok meseleleri var. Bunların hepsi bence halledilmesi mümkün meselelerdir. Yeterki taraflar iyi niyetlerini gösterebilirler. Biz Türkiye olarak tüm iyiniyetimizi göstermiş bulunmaktayız. Ancak maalesef şimdiki Yunan hükümetlerinden aynı şekilde mukabeleyi göremiyoruz.

Hüseyin PAZARCI:

Ege'nin uluslararası statüsü incelendiği zaman ilk elde bu gün var olan sorunları görüyoruz. Ve bunların da denizlerle, özellikle kıta sahanlığı sınırlandırılması ve karasularının genişliği ile ilgili olarak ortaya çıktığını görüyoruz. Ayrıca, hava koridorlarının kullanımı, FIR hattı sorunu var; bir de karalarla ilgili olarak adaların askerlerden arındırılmasına ilişkin uluslararası statüyü görüyoruz. Bunlar halihazırdaki var olan aktüel sorunlar. Ancak bunun ötesinde Uluslararası Hukukun; özellikle Deniz Hukukunun gösterdiği gelişmelere paralel, Ege'de potansiyel sorunlar da sözkonusu. Bunların bir kısmı aktüelleşecek görünüyorlar. Bunlara kısaca değinmek istiyorum. Bir iki yeni çıkan kavramın ve bunların muhtemel etkilerine değinmek istiyorum. Şimdi son 3. Deniz Hukuku konferansı ile bir Münhasır Ekonomik Bölge konusu ortaya çıktı ve bu gün teamüli bir değer gösterir niteliği var. Belki tartışılabilir; ama büyük bir uygulama karşısında bulunuyoruz uluslararası düzeyde. Şimdi böyle bir alan şunu ifade ediyor. Hatırlatma amacıyla şunları söyleyelim; Münhasır Ekonomik bölge, bir ülkenin karasuları dışında kalan fakat kıyıda esas hattan itibaren başlayıp engine doğru 200 mile kadar, bir devletin gerek deniz alanı üstünde yani su tabakasında, gerekse denizin tabanında ve toprak altında ekonomik işletme haklarını kapsıyor. Bu bir ölçüde, deniz tabanını ve toprak altını da içerdiği için kıta sahanlığını kapsıyor. Ama bazı okyanuslarda, özellikle kıta sahanlığı 200 milin ötesine gidiyorsa, bunun için ayrıca kıta sahanlığı kavramından yararlanıyor kıyı devletleri. Ege'de şimdi Münhasır Ekonomik Bölge ile kıta sahanlığı çakışıyor. Çünkü iki devletin kıyıları arasındaki uzaklık 400 mili aşar nitelikte değil. Dolayısıyla sorun Ege'de, özellikle kıta sahanlığı olarak sürüyor ve bu günlük hiç değilse Münhasır Ekonomik Bölge sözünden Ege'de bahsedilmiyor. Bu sevindirici; yeni bir sorun çıkmadığı için, bir de yeni yeni başka meselelerle uğraşılmasını gerektirmesi bakımından. Fakat bunun ötesinde bir başka Deniz Hukuku kavramının, eski kavramın yeni niteliğiyle ortaya çıkmasıyla karşılaşılıyor ki, bu pek bilinen sorun değil. O da şu: Bitişik Bölge. Bitişik Bölge, 20. yüzyılda oturmuş bir kavramdır. Devletlerin karasularından sonra belirli bir uzaklığa kadar —1958 de 12 mile kadar deniliyordu yine esas hattan itibaren; Ama bu gün 24 mile kadar diyor son sözleşme— devletlerin sadece su tabanı üzerindeki bazı yetkilerini ifade ediyor. Kullanılan ve tartışmasız olarak kullanılmasına müsaade edilen yetkiler şu konularda oluyor: Maliye, Gümrük, Sağlık ve Göç konularında. Devlet karasularında, bu konularda sağlayamayacaksa güvenliğini veya denetimini, bunu karasularının dışında başlatabilsin diye tanınmış bir yetki bu. Fakat son Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesiyle bu Bitişik Bölge kavramının kapsamına arkeolojik ve tarihi eserlerin korunması konusu da eklendi. Ve şöyle bir kavram ortaya çıkıyor bu konu-

da; Deniz Hukuku son sözleşmesine göre, 24 mile kadar devletler karasularının dışında kalan bölgede de özellikle deniz tabanında bulunan tarihi eserleri ve arkeolojik eserleri de koruma, denetleme, bunların çalınmasına engel olma yetkisiyle donatılıyor ve devletler bu bölge üzerinde yasalar çıkarma hakkına sahipler. Tıpkı kendi ülkelerinin parçası üzerinde egemenlik haklarını kullanırmış gibi ve dolayısıyla bunların bu bölge üzerinde arkeolojik ve tarihi eserler konusunda o yasalara uymayanlara karşı cezalandırma yetkileri de var. Şimdi bu kötü birşey değil aslında; tarihi eserlerin, arkeolojik eserlerin korunması, insanlığın kültür mirası olarak değerlendirilen şeyler bunlar. Ancak bu kavram yeni sorun çıkaracak nitelikte; özellikle deniz tabanının Bitişik Bölge kavramı adı altında tekrardan devreye sokulması. Çünkü kıta sahanlığı olarak deniz tabanına bazı devletler sahip olma durumunda. Ege gibi bir denizde adaların varlığı, dolayısıyla adaların arkasındaki deniz tabanı, kıta sahanlığı sıfatıyla bize mi gelir, yoksa Yunanistan'a mı verilir uyumsuzluğu içinde bulunuluyor zaten. Şimdi buna 24 millik bir deniz tabanını kapsayan ve devletin —bazı sınırlı konularda da olsa— egemen yetkisini, yargı yetkisini kullanacağı bir alanı ekleyin. Ve kalksa Yunanistan böyle bir alan ilan etse; bunun çıkaracağı sorunlar var. Zira, bizim kıta sahanlığımız onun arkeolojik ve tarihi eserler maksadıyla ilan ettiği Bitişik Bölgesi olabilir. Aynı taban üzerinde, iki değişik devletin hak iddiası, yetki iddiası söz konusu olacak ve böyle bir ilan yoluna giderse Yunanistan, Türkiye'nin de buna itirazı gerekecek. Çünkü ondan sonra eğer arkeolojik ve tarihi eserler bakımından bu alanın egemenlik iddiasını Yunanistan'a tanırırsanız, ondan sonra o sınır kıta sahanlığının sınırını oluşturma gibi bir amaçla kullanılacak. Dolayısıyla böyle bir sorun var ve bu konuda bir iki uluslararası toplantıda Yunanlı yetkililerden duydum; "Tabii ki Uluslararası Hukukun bize bahsettiği bu imkânları düşünürüz, yararlanmayı düşünürüz" şeklinde ifadeler de kullanıyorlar. Bütün temennim böyle yeni bir sorunun çıkmaması. Görüldüğü gibi Ege'nin uluslararası statüsüyle ilgili iki soruna değindim. Belki benim de aklıma gelmeyen sorunlar da var. Bazı aklıma gelenleri belki daha oluşmadan uluslararası ortamda söylemenin anlamı ve önemi de olmayabilir. Ama bunun bilincinde olmamız gerekli ve son derece masum amaçlı, hatta iyi amaçlı tarihi ve arkeolojik eserleri koruma olgusunun da, yine uluslararası uyumsuzluğa dönüştürecek veri olduğunun bilincinde —özellikle devlet yetkililerimizin— olmamız ve dikkatli bulunmamız gerekli.

Prof. Dr. Erol İZDAR:

Dünkü konuşmamda tamamen jeolojik ve jeomorfolojik temel sorunlarıyla Ege'nin ilgilenmiştik, dolayısıyla daha önceki konuşmalarımda Sayın Em. Büyükelçimiz Yolga beyefendinin değindiği gibi; kıta sahanlığı

kavramı temelde bir doğal uzantı ve jeolojik ve jeofizik araştırmacılarının ortaya getirdiği bir sorundur ve burada bu kavram içinde nasibini alamayan ülkeler bir Münhasır Ekonomik Zone oluşturmuşlardı. Biraz önce Sayın Pazarıcı da buna değindiler.

Ege'ye dönecek olursak ve Ege'de bunları tekrar vurgulayacak olursak, esas ana sorunumuz olan konu bunu canlandırma bakımından; gördük ki Ege denizi iki ülkenin müşterek kullanma zorunda olduğu, müşterek hak ve menfaatlerin bulunduğu bir ortamdır ve bu bakımdan yine Sayın Yolga'nın sözleriyle ifade edeceğim; bir taksim gereklidir. Yunanistan'ın bundan kaçması ve kendisini bir adalar devleti gibi göstermek suretiyle, Ege denizini kendi iç suyu gibi kabul etmesi bugünkü kavramlara tamamen ters düşmektedir.

Biliyoruz ki ülke nüfusu, arazisiyle yarımada üzerindedir. Diğer taraftan adaların kıta sahanlığı olduğu konusu, jeolojik ve jeofizik veriler bakımından mümkün değildir. Çünkü bu gün Batı Anadolu kıyı adaları olarak dediğimiz adalar doğrudan doğruya jeolojik ve jeofizik yapı olarak Anadolunun uzantısı üzerindedir. Şüphesiz Bern mutabakatıyla, Sayın Yolga'nın sözleriyle belirtiyorum; belli bir hakkın ortaya konması getirilmiştir. Ancak henüz orta çizgisi belirlenmemiş; ki bu çizgi Ege'de yine Sayın Pazarıcı'nın da ifade ettiği gibi bir kıta sahanlığı sınırı, bir münhasır ekonomik zon sınırı değil, ikisinin de müşterek oluşturduğu tek sınırdır. Nitekim, eğer bu adalar Karadenizde olsaydı 20 mil sonra, Yunanistan'ın kıta sahanlığı kesin olarak bitmiş olacaktı. Belki o zaman başka bir münhasır ekonomik zon iddiasıyla gelecekti. Ege'de böyle bir sorun da yoktur kesinlikle; fakat sorun: Yunanistan'ın bu hakça ve Ege denizini müşterek kullanmaya yanaşmaması olayıdır ve bizi yıllardan beri sık sık bu vesilelerle paraleller yapmaya zorlayan olay, komşumuzun ısrarlı anlayışsızlığıdır. Ben bu noktada Ege denizinde var olan haklarımızın çeşitli bilim kuruluşları ile devamlı olarak denetlenmesi ve orta hat belirlemeye kadar bütün Ege denizinde, Yunanistan'ın karasuları dışında her türlü, Bern anlaşmasında söz konusu olmayan explarasyon değil, research, bilimsel araştırmanın doğal hakkımız olduğunu burada vurgulamak istiyorum.

Emekli Büyükelçi Namık K. YOLGA:

Herşeyden önce Sayın Pazarıcı'nın haklı olarak dikkatleri üzerine çektiği, muhtemel yeni bir Deniz Hukuku meselesi konusunda bir-iki kelime arz etmek istiyorum.

Arkeolojik eşya için, uzun seneler müzakereler cereyan etti. Fakat tüm bu görüşmelerde bizim katıldığımız formül, arkeolojik eşya ile ilgili

hakkın, kıta sahanlığı müessesesiyle irtibatlandırılmasıydı. Çünkü kıta sahanlığı müessesesinde, denizin tabanı üzerinde Ege'nin hakları vardır. Halbuki Bitişik Bölgede, yalnız suyun sathı sözkonusudur ve orada Ege'den hak mevzubahis değildir sadece bir kontrol hakkı mevcuttur, egemenlik unsuru yoktur. Fakat sonradan anlaşıldı; batılılar bu arkeolojik eşya ile ilgili hakların kıta sahanlığı ile ilgilendirilmesi konusunda üç faraziyeden hareket etmişler. Birincisi ya böyle bir hakkı hiç tanımamak —halbuki bunun karşısında bir ısrar var, bilhassa Yunanlıların başını çektikleri tarihi eşya bakımından kendilerini en fazla haklı gören devlet onlardır— yahut kıta sahanlığı hakkıyla hakikaten ilişki kurmak, o takdirde kıta sahanlığı bazen 600-700 mile kadar uzanıyor; binaenaleyh çok mübalağalı bir hak olacak, dolayısıyla batılılar böyle izah ettiler, mecbur olduk bunu bitişik bölge meselesiyle ilgilendirdik. Halbuki hakikaten Sayın Pazarcı'nın izah ettiği gibi Bitişik Bölge suyun sathını ilgilendirir, orda bir egemenlik unsuru yoktur. Dolayısıyla son derece sunî bir fiksiyon yaratılmış oluyorlar, bu formülle. Fakat bilhassa A.B.D. çok ısrar etti konferansta ve herkeste onu takip etti mecburen. Her halukârda şimdiki halde durumu şöyle, yani bu günkü durumu belki ilerde hareketlenmesi muhtemel olan statik durumu esas alırsak; bir defa Bitişik Bölge müessesesi mecburi bir müessese değildir. Mesela karasuları denince, karasuları herkesin mutlaka karasuları vardır ve ona ilişkin olan bütün haklar kemaliyle icra edilir. Fakat Bitişik Bölge ihtiyaridir, devletlerin ilan etmesine bağlıdır. Dolayısıyla şimdiye kadar komşularımızda böyle bir eğilim görmedik onların eminim kendilerine göre hesapları vardır, yoksa bu hakkı muhakkak bu hakkı kullanırlardı. Hatta biz 1964 kanunumuzla bir nevi Bitişik Bölge müessesesi getirmiştik mevzuatımıza da. Fakat buna Yunanlılar şiddetle itiraz ettiler, balıkçılık söz konusuydu bilhassa orada. Herhalükarda umalım ki mevcut zaten haddinden fazla çok sayıdaki Ege denizi sorunları konusuna bir de oturup bu arkeolojik ve tarihi eşya konusunu eklemeler.

Dün, 1974 tarihli notamızda Ege denizinin yarı kapalı bir deniz olduğunu vurguladığımızı arz etmiştim. Bu yarı kapalı deniz kavramı nedir? Şimdi bir nevi işin sonundan başlayarak sözleşmeye artık yerleşmiş, kesin hüküm haline gelmiş olan tanımı ele alalım. Yarı kapalı deniz nasıl tanımlanıyor. Sözleşmenin 122. maddesinde iki kategori tanımlanmaktadır. Birisi sadece coğrafi; buna göre başka bir deniz yahut bir okyanus ile bir tek çıkış bağlantısı olan ve iki veya daha fazla devletin sahilinde olduğu denizlere kapalı yahut yarı kapalı deniz deniyor. İki yahut daha fazla devlet denmesi önemlidir. Çünkü aksi taktirde söz konusu deniz bir iç deniz olabilir, bir körfez olabilir ve o taktirde o devletin iç suları haline gelir. Bir de hukuki tanım eklenmiştir yine o 122. maddede: O tanım Ege denizine daha fazla uygun düşüyor. Çünkü Ege'de birden fazla çıkışlar

vardır. Fakat hukuki tanım şöyle: Tamamen veya esas itibariyle karasuları yahut ekonomik bölgelerle kaplı ve yine iki veya daha fazla devletin sahildar olduğu bir denize yarı kapalı deniz deniyor. Şimdi bu kavramı —katıyen şahsi kavram olmamak kaydıyla çünkü benden evvel konferansın hazırlık çalışmalarına katılmış olanlardan değerli bir tanesi yanımızda, Sayın Prof. Gönübol'dur— arkadaşlarımız ortaya atmışlardır. Türkiye heyetinin bir eseridir diyebilirim bu kavramın yeni sözleşmeye girmesi. Türk heyeti İran'la birlikte ve birkaç başka heyetin yardımıyla —Konferansın bir hazırlık devresi olmuştur. Ona kısaca Deniz Yatağı Komitesi deniyor— bu komite safhası sırasında ki bu önerimiz daha sonra konferans safhasında da müdafaa edildi ve sözleşmeye girdi. Şimdi sözleşmedeki hükümlerin iki temel mahsuru var bize dolaylı olarak kötü etki yapan. Birisi, umumiyetle hükümler zaten sözleşmelerde mutad ve zaruri olduğu üzere umumi hüküm konuyor. Her coğrafi bölgenin fotoğrafını çekerek ona göre fotoğrafik hüküm konamıyor sözleşmelere. Fakat büyük engel bu oldu. Sonra maalesef bundan da öteye sözleşmenin hükümlerini okyanuslara göre hazırladılar. Mesela şöyle dediler: 200 mil Ekonomik Bölge. Böyle bir Ekonomik Bölge ne Karadeniz'e sığar ne Akdeniz'e sığar, zaten Ege için hiç söz konusu değil, ancak okyanusa cephesi olan ülkeler için söz konusu olur. İlahi buna benzer, karasuları için 12 mil aynı şekilde. Dolayısıyla biz, Ege denizi gibi, hatta Akdeniz ve Karadeniz gibi yarı kapalı denizler konusunda sözleşme hükümlerinin bu niteliğinin mahsurunun telafi edilmesini istiyorduk, bu yarı kapalı deniz kavramının sözleşmeye girmesi suretiyle.

Şimdi biz bir defa müesseseyi sözleşmeye girsin diye çalıştık, başarılı olundu prensip itibariyle; Fakat aynı zamanda pratik müşahaz bazı hükümler de ilave etmiştik önerilerimize. Birisi karasularının genişliği ile ilgili ve gerçekte yarı kapalı deniz kavramını savunmamızın mühim büyük sebebi karasuları genişliğinin 12 mille genişletilmesi eğilimi olmuştur. Burada gördük ki yarı kapalı denizler gibi özellikleri olan denizlerde, karasularının genişliği kıyıdaş devletlerin mutabakatı ile birlikte tespit edilmelidir. Buna her şeyden önce karasuları genişliğinin ilanının bir hakimiyet meselesi engeli karşı çıktı. Çünkü Devletler Hukukunda temel kural şöyle özetlenebilir karasuları konusunda: Karasularının genişliğini tespit etmek dahili bir konudur, devletin kendi hakkıdır. Ancak bu çok önemlidir, Milletlerarası Adalet Divanının 1951 Norveç-İngiltere davasındaki kararında söylediği gibi, ancak bunun bir milletlerarası meselesi vardır, tek başına devlet ilan eder; fakat karşı taraf tanımadığı tâkirden ona karşı ilan ettiği genişlik geçerli olamaz. Yunanistanla olan meselemizdeki mühim esaslardan biri budur.

Şimdi bunu biz önerince, bunu söylediler. Yani herşeyden önce karşı

taraf tanımama hakkına sahiptir ama esas itibarla hukukta karasuları genişliği kıyı devletleri tarafından tespit edilir. Buna aykırı bir hükümün sözleşmeye girmesi hukuki olmaz diye en iyi dostlarımız bile kabul etmediler.

Diğer taraftan daha hukuken haklı, pekala kabul edilebilecek bir önerimiz vardı. Diyorduk ki; yarı kapalı denizlerde umumi hükümler, yarı kapalı denizlerin özelliklerine göre uygulansın. Bu bir ölçüde kabul edildi. Fakat her halükarda tam bizim istediğimiz şekli almamakla beraber, bu sözleşmenin 9. bölümü dediğimiz hükümlerinde yine de önemli değerler görürüz. Birincisi taktim niteliğinde olan hükümler. Yani teamülî olarak mevcut bir kural var siz bunu alıp biraz şeklini muntazam hale getirerek yazıya dökmek taktim amelîyesi. Bir de hukukun tedrici tekamülü denen kurum var. O zaman ortada kural yok fakat mesela bir konferans toplanıyor ve yeni bir konuda yahut mevcut bir konuda yeni bir kuralı yazıya döküyor; buna Hukukun Tedrici tekamülü deniyor. Şimdi bizim bu sözleşmeye eklettiğimiz bölüm ikinci kategoriye giriyor ve o bakımdan bir değeri vardır. Yani şunu arzetmek istiyorum. Gerçi tam istediğimiz şekliyle girmedi Yarıkapalı Denizler sözleşmeye; fakat Tedrici Tekamülün ilk adımıdır, bir başlangıçtır, zaman içinde gelişebilir. Sonra herşeye rağmen şu kavramı dünyaya kabul ettirmiş olduk. Dünya denizleri manzumesi içinde yarı kapalı denizler bir özel durum teşkil eder. Yarı kapalı denizler tüm olarak, yalnız içindeki adalar v.s. olarak değil, Dünya denizleri manzumesi içinde özel bir durum sayılır. Bu bölümün sözleşmede yer alması ile kabul edilmiş olur. Meselâ sözleşmenin 70. maddede 2. fıkrasında, coğrafyası elverişsiz ülkeler diye bir kavram vardır ki, biz de onlardan bir tanesi sayılıyor. Yani denizden yeterince istifade edemiyen bazı devletler var coğrafyaları dolayısıyla, onlardan biri biziz. Bu ezcümle yarı kapalı deniz sahildarı devletler denmiştir, bu da yarı kapalı denizlerdeki devletlerin durumlarının onların aleyhine bir özellik taşıdığıının kabul edilmesidir. Sonra sözleşmenin bir 300. maddesi vardır, genel hükümler bahsinde. Arkadaşlarımız değindiler, onu da iyi niyet ve hakkın kötüye kullanılması. Kavramın ismi hakkın kötüye kullanılması fakat gerçek anlamı hakkın kötüye kullanılmasını yasaklayan kural, yoksa hakkın kötüye kullanılabilir bir kural tabiatıyla olamaz. Şimdi bu kavram tatbik edildiği zaman yarı denizler kavramı kendiliğinden devreye girecektir, esasen ben bu kanaattayim. Bilhassa sınırlandırmadan bahsederken, Ege denizi yarı kapalı denizdir v.s. diyoruz, bu bakımdan yarı kapalı denizler kavramının niteliğini arz etmiş oldum. Şunu ilave etmekle sözlerimi bitireceğim. Aslında 1958 sözleşmesinde de yarı kapalı deniz zımni anlamı mevcuttu. Çünkü karşılıklı devletler diye bir şey vardı; gene dikkat buyurulduysa biz sınırlandırmadan bahsederken kıyıları bitişik veya karşılıklı devletler arasında sınırlandırma şu, şu, şu... kurallara göre ya-

pılır diyoruz. Şimdi bitişik deyince Yunanistan'la kıyılarımız bitişiktir bunun dışında karşılıklıdır. Ama bu karşılıklı, meselâ Portekiz ile A.B.D. yahut Fransa ile Kanada arasındaki karşılıklılık değil yakın, dar denizlerde, yarı kapalı denizlerdeki kapalılık anlamında oluyor. Bilhassa sözleşmenin birtakım kavramlarını gene açıklığa kavuşturan bir bölümdür, bu yarı kapalı denizler kavramı ve o da heyetlerimizin büyük hizmetleri sayesinde sözleşmeye girmiştir.